

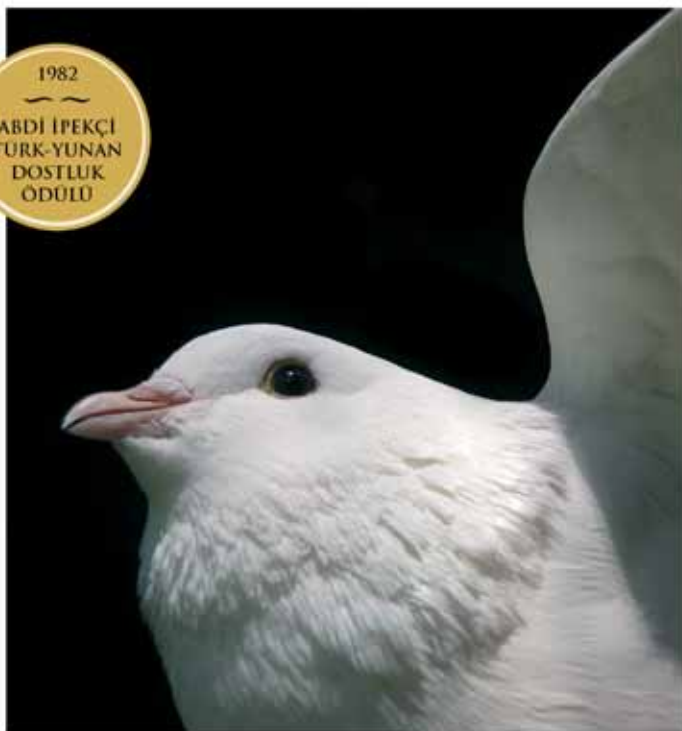
DİDO SOTİRİYU

BENDEN SELAM SÖYLE ANADOLU'YA

ROMAN

1982

ABDİ İPEKÇİ
TÜRK-YUNAN
DOSTLUK
ÖDÜLÜ

Çeviri: ATTİLÂ TOKATLI

♥
CAN

16.
BASKI

DİDO SOTİRİYU

BENDEN
SELAM SÖYLE
ANADOLU'YA

Matomena homata, Dido Sotiriou

© 1991, Dido Sotiriou

© 2002, Can Sanat Yayınları Ltd. Şti.

Bu eserin Türkçe yayın hakları Kedros Publishers, S.A. (Atina, Yunanistan) aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2002

16. basım: Ekim 2014, İstanbul

Bu kitabın 16. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Kapak tasarımı: Ayşe Çelem Design

Kapak resmi: © iStockphoto.com / Richard Stanley

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Özal Matbaası

Davutpaşa Cad. Emintaş Kâzım Dinçol San. Sit. No: 81/39, Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 26699

ISBN 978-975-07-0133-7

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

www.canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 10758

DİDO SOTİRİYU
BENDEN
SELAM SÖYLE
ANADOLU'YA

ROMAN

Çeviri
Attilâ Tokatlı

DİDO SOTİRİYU, Aydın'da doğdu, çocukluk yıllarını ailesiyle birlikte bu şehirde geçirdi. 1922 yılında Anadolu'dan ayrılarak Yunanistan'a, amcalarının yanına yerleşmek zorunda kaldı. Ailesi ise daha sonra göçtü. Ailesinin karşı çıkmasına rağmen öğretim üyesi oldu. Alman işgali sırasında, 1940-45 yılları arasında yeraltı basınında önemli görevler alan Sotiriyu, göçmek zorunda kalmanın verdiği acılar ve ailesinin kısıtlamaları yüzünden zorlu bir hayat geçirdi. Yazar, kendini şu sözlerle tanıtıyor: "Geç eğitim gördüm, geç yazdım, tutucu bir ailede yetiştim ve toplumun yasaklarıyla ortaokul sıralarında tanıştım. O yıllardan bu yana özgürlük, bağımsızlık ve insan hakları için mücadele ederek büyüdüm..." *Benden Selam Söyle Anadolu'ya*, 1982 yılında Abdi İpekçi Türk-Yunan Dostluk Ödülü'ne değer görüldü. Yazar, 2004'te Atina'da öldü.

ATTİLÂ TOKATLI, 1932 yılında Denizli'de doğdu. Galatasaray Lisesi'ni bitirdikten sonra bir süre İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nde okudu. Daha sonra Paris'e giderek felsefe öğrenimini Sorbonne Üniversitesi'nde sürdürdü. Aralarında İlya Ehrenburg'un *Paris Düşerken*, Ostrovski'nin *Ve Çeliğe Su Verildi*, Maksim Gorki'nin *Foma Gordeyev*, Roger Vailland'ın *Yalnız Adam* ve *Kanun*, Elsa Triolet'nin *Beyaz At*, İsmail Kadare'nin *Ölü Ordunun Generali* (Necdet Sander'le birlikte) adlı romanlarının da bulunduğu pek çok edebiyat yapıtını dilimize kazandırdı. Tokatlı, 1988'de İstanbul'da öldü.

Önsöz

Anadolu Rumları, atalarının toprağından kopup ayrılalı kırk yıldan fazla zaman geçti.

Bu fırtınayı yaşamış olanlar birbiri ardından göçüp gitmekte ve yaşantılar kaybolmakta... Halk hazineleri ya silinip ortadan kayboluyor ya da tarih arşivlerine gömülüyor. Anadolu Rumlarının bir atasözü vardır: “Ölü gözünden yaş akmaz.”

* * *

İşte bu nedenle hayatta olanların anılarına kulak verdim ve sevgiyle dayadım kulağımy yüreklerine.

Bize öyküsünü anlatan Manoli Aksiyotis, Anadolu Rum köylüsünün simgesidir. 1914-1918 arası Amele Taburu'nda bulunmuş, Rumların Anadolu'yu istilasıyla birlikte Yunan üniformasını giymiş, esaret görmüş ve nihayet Yunanistan'da mülteciliğın zehirli ekmeğine ortak olmuştur. İltica ettikten sonra kırk yıl boyunca limanlarda çalışmış, sendikacılık yapmış, İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen Yunan Milli Direniş Hareketi'ne katılmıştır.

Emekli olunca, altmış yılı aşkın yaşantısını kaleme almıştır Manoli. Büyük bir sabırla ve cefa çekerek. Çünkü, doğru dürüst okuma yazma bilmemektedir.

Bu romanın dokusunu, işte bu denli gerçek tanıklardan süzüp çıkardım. Bir daha geri gelmemek üzere çökmüş bir

âlemi gözlerinizin önünde canlandırmak amacıyla yaptım bu işi. Yaşlılar unutmasın, gençler bütün olup biteni çırılçıplak görsün, öğrensın diye...

DİDO SOTİRİYU

BİRİNCİ BÖLÜM

Cennet yaşamı

I

On altı yaşına basıncaya kadar ne ayaklarım yeni bir çift kundura gördü ne de sırtım yeni bir urba... Bir tek kaygısı vardı babamın, eksik olmasın, arazisi durmadan genişlesin isterdi; ve gittikçe daha çok zeytin ağacı ve gittikçe daha çok meyve ağacı ve gittikçe daha çok incir ağacı bulunsun elinin altında... Tam on dört çocuk getirmiş dünyaya anam. Yedisi yaşamış sadece. O yedinin dördünü de çeşitli savaşlara armağan etmek zorunda kalmış garip...

Şöyle bir geriye doğru bakıyorum da şimdi, babamın bana bir horozşekeri ya da bir ufak simit alayım diye bir tek metelik olsun verdiğini hatırlamıyorum. Bir gün, hiç unutmam, ilk şaraplı ekmek yeme ayininden önceydi, bize biraz para verir umuduyla üç erkek kardeş, gidip günahlarımızı bağışlamasını istemiştik. Günahlarımızı bağışlamasına bağışladı da, hâlâ karşısında dikilip durduğumuzu görünce birden küplere bindi. O zaman çaresiz, gidip vaftiz babalarımızın ellerini öpmeye karar verdik: Belki onlardan bir şeyler koparabilirdik, öyle ya! Nitekim her birimizin eline birer kuruş sıkıştırdılar. İçimiz içimize sığmıyordu sevinçten... Teodoros diye bir bakkal vardı köyde, her biri nah şu kadar büyük şekerlemeler satan; en küçüğümüz Stamati, doğru oraya koştu. Yorgi'yle be-

nim büsbütün başka bir rüyamız vardı: Nihayet bir oyuncak sahibi olmak! Ama elden düşme değil, yepyeni bir oyuncak... Ve ilk gördüğü borazanı satın aldı Yorgi. Ben, içimden taştan hırsı gemlemeyi başardım, altını üstüne getirdim dükkânın ve sonunda, tenekeden yapılmış hem de yaylı, boz boyalı küçücük bir fare buldum.

Nasıl da kabarıyordu koltuklarımız eve girerken. Kardeşim, dudakları borazanın ağzına sanki yapışmış, oradan oraya uçuşmaktaydı. Ben fareyi yere koymuştum, karnından çıkan ince ipi çeker çekmez harekete geçen hayvanı her gördüğümde basıyordum yaygarayı:

“Oynadı işte! Gene oynadı! Canlı fare bu, canlı fare!” Öbür kardeşlerim çevremize toplanmış, fareyi oynatmak için itişip kakışmaktaydılar. Hayatımda ne böylesine sevinip heyecanlandığımı hatırlıyorum, ne de ardından gelen hayal kırıklığına benzer bir hayal kırıklığı yaşadığımı: Oyunun tam en tatlı yerinde, babamın kaskatı yüzünü gördüm:

“Getirin bana bakayım şu maskaralıkları!”

O, daha sözünü tamamlamadan, fareyi kaptığım gibi gömleğimin altına sokmuş, merdivenleri boylamıştım. Yorgi, ya tehlikeyi sezemediğinden ya da babama karşı gelme cesaretini kendinde göremediğinden, orada kalakalmıştı. Oyuncağı uzattı ve yılgınlık içinde bakmaya koyuldu. Küçük borazan, kocaman kemikli avucunda kayboluvermişti babamın. Babam borazanı iyice sıkıp burduktan sonra, yamru yumru olan zavallı oyuncacağı fırlatıp attı ocağın içine, “İt alayı,” dedi, “paranızı hiçbir işe yaramayan şeylere kaptırmamayı öğrenmiş olursunuz.”

Hayatımda ilk kez karşı karşıya kalıyordum iktidarın o basiretsiz körlüğüyle. Dehşete uğramıştım. O çağımda nereden bilebilirdim ki tüm ömrüm boyunca, hep bu körlükle savaşağımı?

Yumuşak başlı bir kadındı annem, sabır taşından

farksız. Kocasının bütün huysuzluklarına, dudaklarında hep aynı gülümseyişle boyun eğdi. “Adam öfkeliyse karşı gelmeyeceksin,” derdi hep. “O zaman sana kul köle olur.” Babamın ne cins bir “köle” olduğunu, sadece kendisi bilirdi!

Bir kere babama karşı gelmişti. Babam gözünü karartmış, beni öyle bir dövüyordu ki, ağzımdan burnumdan kan boşalmıştı. Annemin gözleri yaş içinde, kollarını iki kanat gibi açıp gererek, aramıza atıldığını hatırlıyorum: “Aklını mı kaçırdın, öldüreceksin çocuğu!”

Bir ufak metelikti o muazzam dayağın bütün sebebi... Gidip bakkaldan tuz almam için vermişti babam. Kaybettiğim takdirde başıma gelecekleri gayet iyi bildiğimden, terden ıslak avucumu sımsıkı sıkmış da tutmuşum parayı. Birden bir Çingene çıktı önüme. Yanında maymunuyla; kıcı kıpkırmızı, akıllı bir hayvan. Öğretmeni, genç kızları, ardından da esrarkeşleri taklit ediyordu. Nasıl da komikti bir bilseniz! Herkes etrafına birikmiş, gülüşerek seyrediyordu. Ama seyir bitip de sıra paraya gelince, ortalık boşalıverdi. Ve elindeki dümbeleği bana doğru uzatan maymunla baş başa kaldık! Şöyle bakiştık bir an. Dayanamadım işte, avucum kendiliğinden açıldı sanki. Ve meteliğin, dümbeleğin üzerinde tınlayan sesi doldurdu meydanı.

Parayı kaybettiğimi söyledim babama. Söyler söylemez de, yüzünü bürüyen öfkeyi görüp, sokağa attım kendimi... O da fırlamıştı arkamdan. Komşulardan biri atık davranıp kolumdan yakaladı ve babama teslim etti beni. O günden sonra ne vakit sinirlendiğini görsem, bir an bile kaybetmeden ortalıktan toz olmaya koyulacaktım...

Ama bir gün geldi, bütün ettiklerini bağışladım babamın.

İki kudret vardı evde, önünde titrediğimiz! Tanrı ve babam... Annemiz, ışınları artık ısıtmayan örtülü bir gü-

neş gibiydi. Bizleri şöyle bir okşamaya, dizlerinin üzerine oturtup masal anlatmaya bile vakit bulamazdı. Yıl boyunca şafakta kalkar, ateşi yakar hemen, tencereyi ocağa yerleştirirdi. Bu arada her zaman, durmadan ağlayıp bağıran bir küçük oğlan kardeşimiz olurdu beşikte! Hayvanlara bakmak, hamur yoğurmak, çamaşır yıkamak, ortalığı silip süpürmek gibi işler hep annemin üzerindeydi... Bütün köy onun temizliğine, evindeki intizama hayrandı.

Babama karşı da saygı beslerdi köy. Sözüünün eriydi çünkü; işinde namuslu, konuksever, çalışkandı. Yakışıklılığının da bir payı olsa gerekti bu saygıda: İnce uzun bir yapısı vardı, dalgalı saçları, koyu mavi gözleri; bir tek çürüksüz götürdü mezara dişlerini. İşte bunun içindir ki, komşu kadınlar gelip de anneme, “Senin şu oğlun var ya, şu Manoli... hık demiş babasının burnundan düşmüş,” dediklerinde, içimi gurur kaplardı.

Yıldızlar henüz ışıırken uyanırdı babam. Küçük takkesini yerleştirir başına, çoraplı pantolonunu çeker, bacak zırhını kuşanır, ayakkabılarını giyerdi. Ve sıra, elini yüzünü yıkamaya gelirdi. Gürültülü bir yıkanma olurdu bu... Sonra ikonaların karşısına geçer, istavroz çıkartırdı. Buğday ekmeği kızartırdı biraz közde; su katılmamış şaraba banıp yerdı ekmeği, birkaç zeytin atıştırırdı yanı sıra. Zeytin çekirdeklerini yere salardı hep, birkaç da küfür sallardı uğurluk olsun diye. Ve tarlalara çalışmaya giderdi.

On altı, on sekiz saat hiç dinlenmeden çalışırdı. Altmış yetmiş *okkalık*¹ yük kaldırırdı da bana mısın demezdi. Çapayla saban, onun ellerine değer değmez uysallaşır; onu görür görmez, sevgiyle karışık bir korkuya kapı-

1. Orijinal metinde Türkçe olarak yer alan söz ve deyimler, italik basılmıştır. (Ç.N.)

lırdı hayvanlar, çünkü öz çocuklarına gösterdiği ilgiden daha fazlasını gösterirdi onlara.

Gece karanlığı çökerken dönerdi eve. Kahveye uğramadan... Rakı şişesine uzanırdı hemen; bir yandan yemek yer, bir yandan da büyük yudumlarla içerdi. Duruma göre, aramızdan ikisini üçünü bir güzel döver; sonra da yorgunluktan bitkin bir halde uykuya dalardı. Horultusu evi temellerinden sarsardı.

Tek laf çıkmazdı ağzından. Pazar ve bayram günleri bile... Yanında konuşmaya cesaret edemediğimiz için; öfkelerimizi, şikâyetlerimizi, kurnazlıklarımızı, sevinçlerimizi, bakışlarımızla birbirimize söylemeyi öğrendik. Hani şöyle bir pazar günü, tesadüfen, mesela sofradayken; keyiflenecek olursa, beni ayağa kaldırır ve “*Pater Noster*”¹ diye başlayan pazar duasını okumamı isterdi. Evin aydın kişisi bendim babamın gözünde. Ama ezbere okuduğum bu Latince duadan hiçbir şey anlamıyordum ve bir gün anneme sordum.

“*Pat*’ı biliyorum anne, ‘baba’ demek. Ama *er noster* ne demektir, söylesene?”

Kardeşlerimin arasında en iyi anlaştığım, Yorgi’ydi. On sekiz ay kadar küçüktü benden Yorgi, daha ağzımı açmadan sezerdi ne diyeceğimi ve her zaman benimle aynı fikirde olurdu... Alabildiğine duygulu ve narin bir çocuktü. Tuhaf, ince ve uzun parmakları vardı, bu bakımdan bir tanesiydi köyün ve bütün kızların hayranlığını toplardı... Kütük gibiydi bizim ellerimiz; sert, kemikli, nasırlı, gördüğümüz ağır işlerin izlerini taşıyan eller.

Daima bir kurşunkalem, bir kömür parçası ya da bir kireçtaşı görürdünüz elinde. Büyüklerin gözünden irak-

1. Yeni Ahit, “Matta”, 6:9-14. (Y.N.)

taysa, durmadan çizirdi; hayvan, insan, manzara resimleri yapardı durmadan. Bir gün bir yabancı gelmişti de köye, babam, adamı katora bindirip, yanına Yorgi'yi katmış, Efes Harabeleri'ne göndermişti; önüne çıkan bütün mermerlerin üstünü şekillerle donatmıştı Yorgi ve yabancı da ona, "Sen, güzel ressam..." demişti. Adam gitmeden önce adresimizi aldı, çok geçmeden de bir alay boyayla fırça postaladı kardeşime. Ve o günden sonra Yorgi, renkli resimler çizmeye başladı: piskoposlar, azizler, Meryem Analar, 1821 İhtilali'nin şefleri... Babam bu resimleri panayırarda, kimi zaman gizli gizli, kimi zaman da açıktan açığa satıyordu.

Dört ağabeyim de durmadan çalışırdı. Ekmeğini hak etmeyen adam yoktu evde. Ailenin asıl yükünü taşıyan da, en büyüğümüz olan ablamız Sofiya'ydı... Ablamız değil, ikinci anamız... Saatler boyunca çamaşır kovasının ya da dikiş iğnesinin üzerinde eğili kalan ya da tarlada her işe kendiliğinden koşan... Alabildiğine şefkatli, alabildiğine yumuşak... Üstüne üstlük güzeldi de. Ama güzelliğinin hiçbir zaman farkına varamadı garip. Onu kollarının arasına alıp güzelliğini fark ettirecek olanlarınsa vakti yetmedi: İki adam delice sevdi ablamı ve nişanlandılar; biri 1912, öteki 1914 savaşında öldürüldü. Ürkek ve alçakgönüllü bir kızdı zaten, acıyla doldu yüreği. Dünyada kendisine düşen sevinç payının bundan ibaret olduğuna inandı, gözleri hiçbir erkeğin gözlerine değmedi bir daha. Kaldı ki köy delikanlıları da ondan çekiniyorlardı:

"Sofiya'yı seven ölür, kaderi ölmektir..."

Gencecikken ihtiyar, kuruyup gitti işte...

Sofiya'dan sonra gelen ağabeylerim Kosta, Panago, Mihal, ablamın izindeydiler. Okuma yazma gibi şeylerle araları yoktu pek, toprağa adamışlardı kendilerini. Babam, durmadan çalışsan, her biri bir manda kadar sağlam ve kuvvetli bu çocuklar sayesinde işin içinden sıyrılabi-

lirdi ancak. Kuru üzüm, incir ve tütün ürünümüz iki yıl üst üste mükemmel oldu. Arazilerimizden birinin borcunu ödedikten gayrı, ikinci, sonra da üçüncü bir arazi daha aldık. Ancak o vakit güven kazanabildi bizim ihtiyar, dudaklarının ucunda gülücükler belirdi, dili çözüldü, yumuşadı biraz. Artık eskisi kadar sert ve ters bir adam değildi.

* * *

Şu yeryüzünde cennet diye bir şey varsa, bizim Kırkica o cennetin bir parçası olsa gerekti... Ormanlarla kaplı, dağlık bir bölgede kuruluydu köy. Önümüzde denize kadar göz alabildiğine uzayan Efes Ovası... Baştan başa yemiş bahçeleriyle, incirliklerle, zeytinliklerle, tütün, pamuk, mısır ve susam tarlalarıyla dolu olan bu ova bizim köye aitti.

Hani, köylüyü iliğine kadar sömüren büyük toprak ağaları vardır ya, bizim orada onlara yer yoktu. Üstelik o çağda, tarlaları zorbalığa getirip ipotek altına almak da kolay bir iş değildi. Kendi arazisinin efendisiydi her köylü. Köyde yaşayan herkesin iki katlı bir evi vardı. Ayrıca ceviz, badem, elma, armut, kiraz ağaçlarıyla ve sebze bahçeleriyle çevrili, yazlık bir evi daha vardı yaylada. Hiç kimse bahçesini çiçeklerle donatmayı ihmal etmezdi. Dört bir yandan fışkıran akarsuların ne kış, ne yaz kesilirdi türküsü... Buğdayla arpa yetiştiği vakit, tarlalarımız altın yaldızlı bir denizden farksız olurdu. Bizimkiler gibi verimli, dalları ürün bolluğundan yerleri yalayan, özsuyla dolu, yusuvarlak, simsiyah, pırıl pırıl zeytinler veren ağaca başka hiçbir yerde rastlayamazdınız: Yavaş ama sağlam bir gelir kaynağıydı zeytinyağı. Asıl incir... köylünün kemerini altınla dolduran incirdi! Sadece Aydın ilinde değil, bütün Doğu'da, Avrupa ve Amerika'da

bile ün salmıştı incirlerimiz. Kabağı var mı, yok mu anlayamazdınız, öylesine inceydi; Anadolu'nun o canım güneşiyle ballanmışlardı.

Tanrı'nın bizlere bağışladığı bir başka nimet de, dalgalandığı vakit okyanusu andıran göllerdi. Hacısuluk İstasyonu'nda duran trenden her gün inen bir alay yolcuyla tüccar, seyyar satıcıların hemen oracıkta mangallar üzerinde kızarttıkları göl balıklarına büyük bir iştahla saldırırdı... Balık deyip de geçmeyelim, her biri iki-üç *okka* tartan balıklar! Çayrılarımıza bir ebedi bahar havası kazandırıyor bu bolluk. Hayvanlar nasıl da besiliydi... Otlığın ortasına yayılıp da dinlenmeye koyuldukları vakit, "Var mı bana yan bakan!" diye çalım satan beyleri andırırlardı.

Kırkıca, yazları boşalıverirdi. Sadece birkaç bekçi kalırdı köyde. Bütün ahali, yayladaki yazlık evlere dağılırdı. Ancak, ekime doğru, büyük Aya Dimitri Panayırı yaklaşırken köye dönerdik. Badanaya, sonbahar temizliğine girişirdi kadınlar. Kap kacaktan başlayıp sokağa varıncaya dek, ellerine ne geçerse paklamayı âdet edinmişlerdi. Öylesine aklanırdı ki köy aniden, yollarda yürümeye kıyamazdınız! Tüm dükkânlar, kahveler, iki kiliseyle üç okulumuz ve köyün tek Türk binası olan Zaptiye Dairesi, defne ve mersin dallarından görünmez olurdu.

Küçük büyük, bütün yüzler gülerdi artık. Çünkü ürün satılmış, paracıklar keseye girmiş olurdu. Sonra da, ver elini İzmir, derdi aileler: Kış, yani süs eşyası ve çeyiz almaya yollanırlardı. Yepyeni çoraplı pantolonlar diktirirdi erkekler, takke altlığı olarak ipekten mendil satın alırlardı. Ve bir telaştır giderdi kızlarda: Pırıl pırıl atlasan giysiler dikilecek ve heyy! Kolay mı? Üç sıra fındık altınıyla bezenecek gerdanlar!

Bu arada, yeni evliliklerin gizli pazarlıkları da tamamlanmış olurdu. Aya Dimitri'de yapılırdı çünkü dü-

ğünler. Başlarını kaşımaya vakti kalmazdı artık papazların: Her yıl on beş-yirmi çift bekleyirdi sırada; nişanlı bir kızı çevirip de, “Düğün ne zamana?” diye sordun mu, hep aynı cevap gelirdi: “Aya Dimitri’ye nasip olursa...”

Aya Yani Yortusu’nu da büyük törenlerle kutlardık hep. Yiğitlik gösterilerinin başı çektiği bir şenlikti bu. Yakışıklı genç delikanlılar, bellerinde tabancalar ve kocaman hançerleriyle, atlarına atlar, maharetlerini gösterme yarışına girerlerdi.

Hele kirazlar iyice kızarıp da, Aya Tria Yortusu gelip dayandığında, erkek olan at üzerinde yalnız gezer miydi bakalım! Boncuk altınlıklarıyla, gerdanlıklarla süslü, hayat taşan mağrur karılarını atların terkisine alırdı yiğitler. Kendine güvenen gelsin de artık Kırkıcılılarla boy ölçüşsün bakalım!

Gece gündüz kırlarda keman, kemençe, dümbelek, santur sesleri yankılanır; ağaçların gölgesinde halk oyunları birbirini kovalardı. Rüzgârın öpücükleri, ay ışığının okşayışlarıyla hızlanan ince, zarif bedenler, gökyüzüne doğru sıçrar dururdu güneş doğuncaya dek. Ve sabahleyin iş elbiselerini giyip, çapaya el atacak vakti güçlkle bulurduk.

Hiçbir bayram geçmezdi ki sonuna kadar tadını çıkarmayalım! Noel, Yeni Yıl, Epifanya, Paskalya... Yeni evliler, Büyük Perhiz’in ilk gününü özel bir şekilde kutlardı: Kırdan ateş yakar, kestane közleyip rakı içerek; nasıl tanışıp seviştiklerini, çöpçatanlar işe karışmadan nasıl gizlice buluştuklarını anlatırlardı birbirlerine. Bu meclislerde bekârlara yer yoktu. Evli bir erkek, karısını almadan toplantıya gelmişse, “Git de *kepeneğini* getir!” derlerdi. “Kepenek yeniyse, aramızda yerin var...”

Anadolu’nun sıcak ikliminden midir, yoksa toprağın verimli oluşundan mıdır ne, türkü söylemeye müthiş yatkındık. Türküler söyleyerek uyanırdık hep; bayramla-

ra olduğu kadar, cenaze törenlerine de türküler söyleyerek giderdik... Evlenmeye karar veren delikanlı, her şeyden önce bir ev yapmak zorundaydı; kaçınılmaz bir yükümdü bu, çünkü kız, çeyiz olarak ev getirmezdı asla. Delikanlı evin temellerini kazmaya koyulduğunda, bütün arkadaş ve komşuları kolları sıvar, ona tuğla taşır, harç kararlardı. Bütün bu işlere, tutku ve şehvet taşan türküler eşlik ederdi.

Bahçelerde de, türküsüz çalışma diye bir şey yoktu. Ekimden şubatı kadar zeytin toplardık; şubat-mart arası, yoz otları ayıklama dönemiydi; nisandan temmuza tütüne verirdik olanca gücümüzü, sonra kuru üzüm, sonra incire. Ve dağlar taşlar nağmelerimizle yankılanır, inlerdi... Gündüzler yorucu, geceler boğucu olurmuş; umurumuzda değildi: Ekmek derdimiz yoktu çünkü ve ölümün dehşetiyle yüz yüze gelmemiştik henüz!

1914'e gelinceye kadar köyde adam öldürüldüğü işitilmiş şey değildi. Sadece bir kere, o da dilberin güzel gözleri için ve tanıklar önünde olmak üzere, iki delikanlı mertçe vuruşmuşlardı.

Köyün yakınında Efes Harabeleri vardı. O da umurumuzda değildi doğrusunu isterseniz. Kendi köy evlerimiz, silmesinden eşğine kadar, eski devirden kalma süslerle doluydu zaten. Kaldı ki, bizim Kırkıca Köyü, eski kitaplarda Dağdaki Efes adıyla anılmış ve bu da, bizim köklü bir geçmişe sahip olduğumuzu göstermekteymiş!

Bütün bunları ben, Pythagoras Larios adında Sisamlı bir öğretmenden öğrendim. Yeni gelmişti köye, eski eser delisiydi. Artemis Tapınağı'nda, tiyatrodan Bizanslılardan kalma kalede, Zulüm Kapısı'nda, sabah demez, akşam demez dolanır dururdu garip.

Bizim eşeği seçmişti gezintileri için, ama babamın hiç güveni yoktu adama.

"Yürü bakalım sen de şunun ardı sıra. Akıllı bir karış

havada herifin, hayvanı kaybedecek olursa, acısı bizim keseye çöker. Dediklerine göre, hayalperestin biri... Belirli zamanlarda, güneş doğarken, batarken, ay çıkınca falan, tek başına konuşmaya başlarmış bu! Söylediği şeyler de ne Rumcaya, ne Türkçeye benzemez diyorlar...”

Sonunda bir gün, o acayip dili konuşurken ben de gördüm öğretmeni ve sordum:

“Necedir bu konuştuğun öğretmen efendi?”

“Eski Yunanca,” dedi bir kahkaha atarak. “Sizin bir doktorunuz var ya hani, onun adı nedir biliyor musun?”

“İlahi öğretmen efendi! Doktorun adını bilmez olur muyum hiç! Homeros onun adı...”

“Aferin sana! İşte benim bu konuştuğum da, Homeros’un dili...”

Ve bizim buralı olduğunu söylediği Homeros’la başlayan uzun ve can sıkıcı bir ad yağmuruna tuttu beni, sonra da Eski ve Yeni Efes Harabeleri’ni gezdirmeye koyuldu. Bu hiç işitilmedik şeyleri kulağımı dört açıp dinledim günler boyunca ve tabii, tıpkı *Pater Noster* gibi ezberledim. Öğretmenin dediğine bakılırsa, bir vakitler ihtişamıyla bütün dünyanın gözlerini kamaştıran Efes kenti, Atina Kralı Kodros’un oğlu Androklos tarafından kurulmuştu... ama bu o kadar da kesin değildi; çünkü buraya ilk gelenlerin, Sisam’da isyan edip de sahiplerinden kaçan bin köle olması da mümkündü. İşin gerçeği bir yana, benim hoşuma giden bu ikinci öyküydü, kardeşim Yorgi’yle el ele verip harabeler arasında yabancı güvercin avlamaya her çıkışımızda o bin yiğit kölenin önümde canlandığını görür gibi olurdum.

Bizans’tan kalma harabelerde de gezinirdik öğretmenle; gerek bu topraklara ilk olarak ayak basan Bizans İmparatorları, gerekse burada Hıristiyanlığı yaymaya başlayan havari Aziz Paulus hakkında, bana bir alay hikâye anlatmıştı. Ama ondan öğrendiklerim arasında beni asıl

etkileyen, “yedi” rakamı üzerine söyledikleri olmuştur: Artemis Tapınağı, dünyanın yedi harikasından biriydi; Bizans’tan kalma Aya Yani Kilisesi, Apokalips’in yedi yıldızından biri ve bir gün aniden bastıran bir sağanaktan korunmak üzere sığındığımız mağaranın ismi de “Yedi Uyurlar Mağarası” idi! Öğretmenle dolaşmaya başladık-tan sonra, beni saran öğrenme susuzluğu, katiyen hoşu-na gitmedi babamın, tarlayı bırakıp da “Gutenberg” mi olacaktım yani? Pitagoras’a bu adı takmıştı çocuklar; çünkü okulda derslerini yapmadıkları vakit öğretmen kocaman anahtarıyla kafalarına vurarak, “Sizlere bakın-ca insanın Gutenberg’in hiç doğmadığına inanası geli-yor,” diye söylenirdi.

Buna karşılık, Avrupalılar, Amerikalılar, kendilerine özgü giysileri ve konuşma tarzlarıyla Eski ve Yeni Efes’te dolanmaya başladığı ve onların ardından da Yunan bil-ginleri akın etmeye koyulduğu vakit, başta babam olmak üzere Kırkıcılıların kibrinden yanlarına varılmazdı.

Memleketimiz, başka yere benzemeyen, apayrı bir memleketti, evet! “Zamanı geliyor...” derdi papazlar. “Taş kesilen kral yeniden canlanacaktır...” Ve ovamızda dağla-rımızı Yunanistan’la birleşmiş görmek özlemi uyanırdı içimizde.

Köyümüzde hiç Türk olmadığı ve bazen kendi ara-mızda bile Türkçe konuştuğumuz halde, Yunanistan sev-gisi yüreğimizde sönmez bir ateş gibi yanardı... Kireçli, Havuzlu, Balacık gibi civar köylerde oturan Türklerden hep itibar görürdük; zeki ve çalışkandık onların gözün-de. Bu fikirlerini değiştirmelerine de katiyen fırsat ver-mezdik, ne yalan söylemeli... Tatlı dil, güler yüz, sırası gelince uygun bir “bahşiş”le çantada keklik haline getirir-dik onları. Her gün, dağlardan akın akın Türk köylüleri inerdi pazarımıza. Odun, kömür, kümes hayvanı, kay-

mak, yumurta, peynir, sözün kısası, Anadolu'nun zenginliğini yapan ne varsa satar; ihtiyaçlarını bizim dükânlardan alıp akşama dönerlerdi. Kimisi dostlarının evinde misafir kalırdı; bizimle birlikte yer, bizimle birlikte yatarlardı. Türk köylülerine kocabaş hayvan, at ya da süt almaya gittikleri zaman bizimkiler de oradaki dostlarının evinde ağırlanırdı. Ve, dağ yollarında karşılaştığımız vakit kocaman *selamünaleyküm*ler çekerdik karşılıklı, "Sabahlarınız *hayırlı olsun!*" derdik.

Aya Dimitri Panayırı'nda köy çok uzaklardan gelen Türklerle, Kirlicelilerle dolup taşardı. İştten ve güneşten kavrulmuş, uzun boylu, iriyarı adamlardı bunlar; bir karış toprağa hasret yarıcıları. Büyük arazi sahibi beyler tarafından diri diri derileri yüzülür, adeta kanları emilirdi. Bütün yıl boyunca çektikleri açlıktan bir deri bir kemik kalmış sırtlarında, üst üste yüz kere yamanmış giysilerle gelip elden düşme eşyalar, giyilmekten rengi atmış gömlekler alırlardı.

Hayatlarını boş yere heba ettiklerini anladıkları zaman kurtulmaya karar verdiler. Bilek kuvvetlerini kiraldılar köy köy dolaşp. Her biri bu traktör kadar iş görüyordu, inanmazsınız: İki kazma bir tekmeyle dağ gibi meşeleri, servileri, çamları kökleyip devirirlerdi. Kayalık ve koruluklarla dolu otuz-kırk dönümlük arazi verirdiniz ellerine, size ekime hazır verimli bir tarla teslim ederlerdi. Rumlar bu tarlaları bir-iki yıl işledikten sonra, fazla zahmet çekmeden üstlerine tapulatırlardı.

Benim babam, komşularının hasetten dönmüş gözleri önünde, Kirliceliler sayesinde mülk sahibi olmuştu. Onlar tarla açadursun, kendisi tüfeğini sırtlayıp bıçaklarını alır ve bir ay süresince avlanmaya giderdi. Vurduğu domuzları sata sata kesesini doldurur ve Türklerin gündeliğini ödemeye dönerdi.

Bizim bayramlarımızla birlikte, Türklerin de keyfi

yerine gelirdi. Onlar için tıka basa yemek fırsatıydı bu. Ve her Rum ailesi pişirip hazırladığı en güzel yemekleri onlara ikram ederdi... Yeni Yıl günü Kirliceliler çeşmele-
rin başında toplanırlardı. Kadınlar o gün, ellerinde ceviz-
li tatlılar, şambabalar, helvalarla dolu tepsilerle giderlerdi
su almaya... Büyük Perhiz'in ilk günü oruç başlayıp da
kadınlar, yasak bir yiyecek kokusu bile kalmasın diye
tencereleri temizlemeye koyulduğunda; bir büyük se-
vinçtir sarardı Türkleri: Tepsi tepsi peynirli poğaçalar,
yumurtalı börekler, makarnalar, tatlılar yağardı onlara
doğru. Yüzlerinde mutlu bir gülümseyiş, selam dağıtırlar-
lardı kadınlara, kızlara:

“Çok senelere abla, ablacığım!”

İçlerinden bazıları da, hastalıkları geçsin ve uzun dö-
nüş yolculuğu boyunca kazadan beladan esirgesinler di-
ye, Aya Yorgi'nin gümüşten ikonası önünde gizlice diz
çöküp duaya dururlardı.

Nisanda Aya Yorgi Yortusu'nda ücretlerini alıp dö-
nerlerdi köylerine. Rumlarla vedalaşırken gözleri dolardı
hep:

“Hakkını helal et usta...”

*“Helal olsun,” derdi bizimkiler de... Alnınızın teriyle
kazandınız. Güle güle gidin hadi. Uğur ola!”*

II

Babam, kara cümleyi söktüğümü, okuma yazmayı
da az çok becerdiğimi gördüğü vakit beni çağırmış ve
“Elbiselerini hazırla bakalım Manoli,” demişti. “Seni bu-
günlerde İzmir'e yollayacağım. Tüccarların, kuru üzüm
toptancılarının yanında çalışıp iş öğrenmeni istiyorum.”

Türk-Yunan dostluğunun simge isimlerinden Dido Sotiriyu, yazarlığın yanı sıra eylemci kişiliğiyle de özel bir yere sahip.

Ve sen Kör Mehmet'in damadı! Hele sen! Niye öyle tiksinerken bakıyorsun yüzüme? Öldürdüm evet seni, ne olmuş! Ve işte ağlıyorum. Sen de öldürdün! Kardeşler, dostlar, hemşeriler! Koskoca bir kuşak, durup dururken katletti kendini! Anayurduma selam söyle benden, Kör Mehmet'in damadı! Benden selam söyle Anadolu'ya! Toprağını kanla suladık, diye bize gazezlenmesin! Ve kardeşi kardeşe kırdıran cellatların Allah bin belasını versin!

1982 Abdi İpekçi Türk-Yunan Dostluk Ödülü'nü alan bu kitap, Türkiye'de doğan, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra Türkiye'den göç etmek zorunda kalan Yunan yazar Dido Sotiriyu'nun en önemli, en etkileyici kitabı. Türkiye'nin kültür mozayığında çok önemli bir yer tutan Rumların, Kurtuluş Savaşı öncesindeki ve savaş sırasındaki yaşamlarından gerçekçi kesitler sunan yazar, şöyle diyor:

"1922'de Anadolu'dan ayrılarak Yunanistan'a, amcamların yanına gitmek zorunda kaldım. Çocukluk yıllarımdan anıları belleğimden silinmiyordu. Yaşadığım günlerin, duyduğum olayların o kadar etkisi ve büyüü altında kalmıştım ki, bu konuyu ele alan bir kitap yazma isteği içimde çığ gibi büyüyordu."

Kapak resmi: RICHARD STANLEY

ISBN 978-975-07-0133-7

9 789750 701337